

Teksty paralelne a ustalanie konotatów i denotatów na potrzeby przekładu polsko-angielskiego

Aleksandra MATULEWSKA

Instytut Językoznawstwa, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
al. Niepodległości 4, 61-874 Poznań
aleksandra.matulewska@gmail.com

Abstrakt: Praca dotyczy wykorzystania tekstów paralelnych do ustalania ekwiwalentów konotacyjnych i denotacyjnych na potrzeby przekładu polsko-angielskiego. Autorka na przykładzie terminów i syntagm z prawa zobowiązań umownych (najem i dzierżawa) pokazuje, w jaki sposób osiągać ekwiwalencję konotacyjną i denotacyjną. Jako źródła ekwiwalencji konotacyjnej posłużyły brytyjskie ustawy dotyczące najmu i dzierżawy. Natomiast jako źródła ekwiwalentów denotacyjnych w przekładzie polsko-angielskim autorka proponuje tekst ustawy amerykańskiej *Louisiana Civil Code* oraz przekład polskiego Kodeksu cywilnego na język angielski wydany przez wydawnictwo TEPIS. Ponadto, autorka wskazuje, że na poziomie ekwiwalencji tekstowo-normatywnej – szczególnie syntagm (połączeń wyrazowych nazywanych w języku angielskim także *word combinations* lub *word collocations*, a w języku polskim m.in. *związkami frazeologicznymi* lub *frazeologizmami*) – teksty paralelne stanowią nieodzowne źródło informacji, którego nie może zastąpić żaden słownik.

Using Parallel Texts to Determine Connotative and Denotative Equivalents in Polish-English Translation

Abstract: The article touches upon the usage of parallel texts for determining connotative and denotative equivalents for the purpose of Polish-English translation. The terms and syntagms from the law of contracts (contracts of lease and tenancy) serve the purpose of showing the method of finding equivalents. British statutes on lease and tenancy are used to determine connotative equivalents. At the same time *Louisiana Civil Code* as well as the translation of the Polish Civil Code into English by TEPIS are used to find denotative equivalents for Polish legal institutions. Finally, the author points out that at the level of textual-normative equivalence (especially in the case of word collocations or combinations) parallel texts are an indispensable source of translatable information which cannot be replaced by any dictionary.

Wstęp

Celem pracy jest pokazanie, w jaki sposób można ustalać ekwiwalenty konotacyjne i denotacyjne w oparciu o dwa typy tekstów paralelnych na potrzeby przekładu polsko-angielskiego, tj. tekstów aktów normatywnych (sformułowanych w języku prawnym) oraz tekstów umów (sformułowanych w języku prawniczym).

W pracy ograniczono się wyłącznie do terminów i syntagm dotyczących zobowiązań umownych regulowanych w polskim Kodeksie cywilnym w Księdze III, Tytuł XVII *Najem i dzierżawa* (Dział I *Najem* i Dział II *Dzierżawa*).

W pracy wykorzystano następujące materiały źródłowe stanowiące w rozumieniu niniejszego artykułu teksty paralelne: polski *Kodeks cywilny*, *Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku* (Dz. U. z dnia 18 maja 1964 roku), *the Louisiana Civil Code*, brytyjski *the Housing Act 1985*, brytyjski *the Housing Act 1988*, brytyjski *the Housing*

Act 1996, brytyjski *the Rent Act 1977*, brytyjski *the Landlord and Tenant Act 1954*, brytyjski *the Landlord and Tenant Act 1987* oraz *Rental Agreement (For a Furnished House or Flat on an Assured Shorthold Tenancy)* i *Rental Agreement (For an Unfurnished House or Flat on an Assured Shorthold Tenancy)*. Ponadto, wykorzystano przekład polskiego Kodeksu cywilnego na język angielski opublikowany nakładem wydawnictwa TEPIS w zbiorze *Polish Law Collection*.

W pracy zastosowano metodę porównania tekstów paralelnych w celu ustalenia ekwiwalentów denotacyjnych i konotacyjnych na potrzeby przekładu polsko-angielskiego. Wykorzystano dwa typy tekstów paralelnych zdefiniowanych w rozdziale *Typologia tekstów paralelnych*.

Ponadto, autorka oparła się na teorii *skoposu* Vermeera zmodyfikowanej na potrzeby przekładu prawniczego przez Kierzkowską (2002) (w tym model przekładu pragmatycznego terminologii prawniczej).

Ekwiwalencja konotacyjna i denotacyjna w przekładzie prawniczym

Pod koniec lat siedemdziesiątych Vermeer opracował teorię *skoposu*, którą w latach osiemdziesiątych rozwinął we współpracy z Reiss. W teorii tej kluczowym dla przekładu zagadnieniem było ustalenie *skoposu* czyli celu tłumaczenia i w oparciu o ten cel ustalenie właściwej strategii (metody) przekładu. Tekst źródłowy miał być przetłumaczony na język docelowy w taki sposób, by był on zrozumiały dla odbiorcy docelowego. Vermeer zauważył, iż nie ma jednego uniwersalnego tłumaczenia, które byłoby dobre (zrozumiałe) dla wszystkich typów odbiorców²⁰.

Kierzkowska (2002) modyfikując teorię *skoposu* Vermeera, wprowadziła trzy główne typy odbiorców przekładu, mianowicie: odbiorcę bliskiego, odbiorcę dalekiego oraz odbiorcę samookreślonego. Odbiorca bliski to osoba, która zna kulturę i rzeczywistość prawną języka źródłowego bądź jest zmotywowana, by ją poznać (np. tłumacz, biznesmen, student). Odbiorca daleki to osoba, która nie zna i nie jest zainteresowana poznaniem kultury i rzeczywistości prawnej języka docelowego (czytelnik-laik, turysta, itp.). Natomiast odbiorca samookreślony jest odbiorcą nastawionym na wykorzystanie w tekście docelowym terminologii przekazanej tłumaczowi przez zlecniodawcę (np. przedsiębiorstwo, Unia Europejska, NATO – instytucje posługujące się własną terminologią, którą narzuca się tłumaczowi).

W zależności od tego, z jakim typem odbiorcy tekstu docelowego (tekstu przekładu) mamy do czynienia, musimy wybrać odpowiedni rodzaj strategii tłumaczeniowej, czyli typ ekwiwalencji na poziomie terminologii (Kierzkowska, 2002, s. 94–96). Dla odbiorcy bliskiego można zastosować ekwiwalencję denotacyjną, czyli „zasadę odnoszenia tekstu tłumaczenia do pozajęzykowych denotatów, które

²⁰ „*The skopos theory thus in no way claims that a translated text should ipso facto conform to the target culture behaviour or expectations, that a translation must always “adapt” to the target culture. This is just one possibility: the theory equally well accommodates the opposite type of translation, deliberately marked, with the intention of expressing source-culture features by target-culture means. Everything between these two extremes is likewise possible, including hybrid cases. To know what the point of a translation is, to be conscious of the action – that is the goal of the skopos theory. The theory campaigns against the belief that there is no aim (in any sense whatever), that translation is a purposeless activity*” (Vermeer, 2001, s. 231).

w przypadku danego systemu prawnego są odniesieniem do tekstu źródłowego i pojęć (instytucji) właściwych dla niego systemu prawnego” (Kierzkowska, 2002, s. 95). Natomiast dla odbiorcy dalekiego należy stosować ekwiwalencję konotacyjną, czyli „zasadę odnoszenia terminów i oznaczanych przez nie pojęć tekstu źródłowego do konotatów (skojarzeń) kultury języka docelowego, tj. do pojęć kojarzonych przez odbiorcę tłumaczenia” (Kierzkowska, 2002, s. 95). Ponieważ niniejszy artykuł dotyczy tylko problemu ustalania konotatów i denotatów, ekwiwalencja pragmatyczna stosowana na potrzeby odbiorcy samookreślonego nie będzie omawiana.

Jednocześnie Kierzkowska (2002, s. 96) definiuje ekwiwalencję tekstowo-normatywną, która dotyczy przestrzegania norm językowych i tekstowych (styl, rejestr, stosowanie struktur gramatycznych i syntaktycznych, a także syntagm występujących w docelowym języku prawnym i prawniczym) bez względu na orientację przekładu na poziomie terminologii (orientacja na język źródłowy, czyli stosowanie denotatów na potrzeby odbiorcy bliskiego oraz orientacja na język docelowy, czyli stosowanie konotatów na potrzeby odbiorcy bliskiego).

O ile do ustalenia konotatów wykorzystuje się zazwyczaj teksty paralelne, to do ustalania denotatów często stosuje się techniki zapewniania ekwiwalentów dla terminów bezekwiwalentowych. W przypadku ekwiwalencji tekstowo-normatywnej zaleca się tłumaczom porównywanie tekstów paralelnych.

Typologia tekstów paralelnych

W teorii przekładu wskazuje się na istnienie dwóch typów tekstów paralelnych. Do pierwszej kategorii zalicza się teksty tego samego gatunku co tekst źródłowy, które funkcjonują w rzeczywistości języka docelowego. Tekstem paralelnym Delisle (1999, s. 166) nazywa „*a text that represents the same text type as the source text*” czy też „*a text that treats the same or a closely related topic in the same subject field and that serves as a source for the <mots justes> and <terms> that should ideally be incorporated into the <target text> to ensure collocational <cohesion>*”. Natomiast drugim rodzajem tekstu paralelnego są teksty źródłowe czy też ich zbiory wraz z ich tłumaczeniami na język docelowy.

Z punktu widzenia przekładu, najbardziej wiarygodnym źródłem informacji terminologicznej i tekstowo-normatywnej są zawsze teksty tego pierwszego rodzaju, gdyż jak zauważa Neubert (1996, s. 101): „*parallel texts are texts produced by users of different languages under near-identical communicative conditions. [...] Parallel text files [...] are part and parcel of the material and mental equipment of the competent translator. This equipment is a vast database storing enormous experience. It is the key to an extensive knowledge of how texts are structured in the (text) world of different (communicative) cultures*”.

Ten drugi typ tekstów paralelnych, o ile jest wysokiej jakości, może również być wysoce pomocny w pracy tłumacza. Jednakże, jedynie doświadczony tłumacz może pokusić się o ocenę jakości takich zbiorów tekstów paralelnych, zwłaszcza w obliczu wszechobecnego zalewu rynku przez publikacje bardzo wątpliwej jakości. Adeptci przekładu są w takiej sytuacji narażeni na kopiowanie błędów, popełnionych przez tłumaczy-autorów zbiorów tekstów paralelnych, pracujących często pod presją czasu

i niemających możliwości konsultowania się ze specjalistami ze względu na obniżanie kosztów publikacji, która musi przynieść dochód.

Ustalanie ekwiwalentów w oparciu o teksty paralelne

Jak już wcześniej wspomniano, do ustalania ekwiwalentów denotacyjnych i konotacyjnych w niniejszej pracy wykorzystano teksty ustaw brytyjskich i amerykańskich oraz tekst przekładu polskiej ustawy Kodeksu cywilnego na język angielski opublikowanej przez TEPIS. W większości przypadków teksty paralelne pierwszego typu służą do ustalania ekwiwalentów konotacyjnych. Jednym z nielicznych wyjątków tekstu paralelnego mogącego służyć ustalaniu denotatów jest ustawodawstwo stanu Luizjana. Przyczyną tego stanu rzeczy jest to, iż polski system prawny należy do rodziny prawa kontynentalnego (*civil law*), natomiast brytyjski i amerykański do tzw. systemu *common law*.

Prawo kontynentalne i *common law* a przykład

Prawo kontynentalne zostało w dużej mierze oparte na prawie rzymskim i jego instytucjach. W Europie rozpowszechniło się ono wraz z kodyfikacjami napoleońskimi, które były tłumaczone na liczne języki europejskie. Polska dokonała recepcji kodyfikacji napoleońskich za pośrednictwem Niemiec. Cechą charakterystyczną systemu prawa kontynentalnego jest to, że jest ono skodyfikowane. Natomiast w Anglii i na znaczącym obszarze Stanów Zjednoczonych Ameryki stosuje się *common law*²¹. Jak zauważa Sczaniecki (1985, s. 523):

„Kodyfikacje wpłynęły na kontynencie na rozwój specyficznego podziału dziedzin prawa, który wywodził się z pojęć prawa rzymskiego. W ślad za rozróżnieniem – zgodnie z prawem rzymskim – prawa publicznego od prywatnego wyodrębniły się wyraźnie takie dziedziny prawa, jak prawo cywilne, państwowe, administracyjne, karne, procesowe itp. (...) struktura prawa angielskiego jest całkiem odmienna. Dominuje w niej podział na *common law* i *equity*, natomiast obcy jest prawu angielskiemu nawet podział na prawo publiczne i prywatne, nie ma jasnego wyodrębnienia prawa karnego czy prawa administracyjnego od prawa cywilnego. Istnieje jedno ogólne prawo, które w porównaniu z kontynentalnym ma raczej charakter prawa publicznego. Z tego prawa wyrosła również sama konstytucja angielska, która tak jak całość *common law* nie uległa kodyfikacji w formie spisanej ustawy konstytucyjnej (328). Reguły *common law* mogą być tak samo jak konstytucja zmieniane przez

²¹ „Uważa się dość powszechnie, że w Anglii od średniowiecza po dziś dzień stosuje się wyłącznie prawo zwyczajowe (*common law*) w przeciwieństwie do wszystkich prawie państw europejskich, które w dobie feudalizmu posługiwały się wprawdzie również prawem zwyczajowym, ale które w XVIII–XX wieku dokonały kodyfikacji swych praw i uznały jako podstawowe źródło prawa ustawę (prawo stanowione). (...) Tymczasem sama geneza i sposób stosowania *common law* wskazuje na to, że nie można go określić jako prawo stanowione, ani jako prawo zwyczajowe, powstawało ono bowiem w inny jeszcze sposób. (...) *Common law* od XIII wieku występowało jako jednolite, powszechne prawo w całym królestwie (...) Swoją jednolitość *common law* nie zawdzięcza ani oparciu się na jakimś jednolitym prawie zwyczajowym anglosaskim, które w Anglii nigdy nie istniało, ani na ustawodawstwie, lecz na tym, że ukształtowało się ono jako prawo powszechne pod wpływem orzecznictwa sądów królewskich” (Sczaniecki, 1985, s. 217–218).

zwykłą ustawę. Teoretycznie jednak ustawa (*statute*) powinna jedynie uzupełniać i korygować prawo precedensowe”.

Z tego też względu przekład polsko-angielski i angielsko-polski jest bardzo trudnym zadaniem, gdyż jest to nie tylko proces polegający na odszukiwaniu ekwiwalentów w języku docelowym, ale przede wszystkim ustalanie, czy w tak odmiennych systemach prawnym, jakimi są prawo kontynentalne i *common law*, w ogóle istnieją ekwiwalenty dla poszczególnych instytucji prawnych. W związku z powyższym, ustawodawstwo stanu Luizjana, które jest wzorowane na kodyfikacjach napoleońskich, stanowi nieocenione źródło denotatów dla polskich terminów prawnych z zakresu zwłaszcza prawa cywilnego i postępowania cywilnego.

Ustalanie konotatów i denotatów na poziomie terminologii i syntagm. Studium przypadku

Przekład prawniczy w ramach par języków funkcjonujących w tak odmiennych rzeczywistościach prawnych jest jednak możliwy, gdyż rzadko zdarza się, by dla celów komunikacyjnych konieczne było zachowanie ekwiwalencji 1:1. Jak słusznie zauważa Joseph (1995, s. 23), należy pamiętać o tym, że:

„Translation is generally possible because in everyday language words, their component parts, their order, and most importantly their meanings are not like fixed points, but fuzzy blots at best. While the blots of L1 may rarely correspond exactly to those of L2, chances are that their fuzz will overlap enough for most translation purposes. Literary translation, especially the translation of poetry, exploits those fuzzy areas to the fullest. But law, or at least some areas of it, requires those blots to shed their fuzz and become point-like; and indeterminacy resides in the difficulty we have in making language do this with any consistency”.

Co więcej, teksty paralelne dzięki temu, iż są zanurzone w określonym kontekście (dotyczą tej samej gałęzi prawa, należą do tego samego gatunku tekstów zarówno w języku źródłowym, jak i docelowym) stanowią dużo bardziej wiarygodne źródło terminologii niż słowniki bilingwalne, które w większości przypadków nie dokonują indeksacji ekwiwalentów ze względu na dziedzinę, jakiej one dotyczą. Stąd otwierając słownik, możemy napotkać kilka a nawet kilkanaście ekwiwalentów, z których musimy dokonać wyboru tego najwłaściwszego. Ponadto, autorzy słowników nie umieszczają informacji w słownikach na temat sposobu, w jaki zostały one ustalone. Powoduje to problem zastosowania spójnej orientacji tłumaczeniowej w przekładzie, ponieważ tłumacz korzystający ze słownika nie wie, czy ma do czynienia z konotatami czy denotatami czy też innymi rozwiązaniami pośrednimi.

Teksty paralelne natomiast w większości są źródłem ekwiwalentów konotacyjnych zorientowanych na daną dziedzinę prawa. Wyjątek stanowi wcześniej wspomniane ustawodawstwo stanu Luizjana, które jest źródłem denotatów.

Tłumaczenie kodeksu cywilnego wydane przez TEPIS zostało wykorzystane w niniejszej pracy, gdyż stanowi ono przykład bardzo konsekwentnie stosowanej orientacji na język źródłowy w przekładzie (czyli jest źródłem denotatów podkreślających odmienną polską instytucję prawa cywilnego w stosunku do instytucji anglosaskich).

Legilingwistyka Porównawcza 3/2010

Poniższa tabela zawiera zestawienie terminów zaczerpniętych z wyżej wymienionych tekstów paralelnych. Wykorzystano następujące skróty:

KC – polski Kodeks cywilny,

LCC – *Louisiana Civil Code*,

TEPIS – tłumaczenie polskiego kodeksu cywilnego wydane nakładem wydawnictwa TEPIS,

BHA – brytyjskie ustawy oraz wzory umowy najmu lokalu mieszkalnego.

Tabela 1. Ekwiwalenty konotacyjne i denotacyjne dla polskich terminów ustawowych dotyczących najmu i dzierżawy

KC	LCC	TEPIS	BHA
najem	<i>lease</i>	<i>lease</i>	<i>tenancy, lease</i>
umowa najmu	<i>contract of lease, contract of letting out, lease agreement</i>	<i>contract of lease</i>	<i>rental agreement, the lease contract</i>
najemca	<i>lessee, tenant</i>	<i>lessee</i>	<i>tenant, lessee</i>
wynajmujący	<i>lessor, owner</i>	<i>lessor</i>	<i>landlord</i>
dzierżawa	<i>lease</i>	<i>tenancy</i>	<i>tenancy, lease, agricultural occupancy</i>
umowa dzierżawy	<i>contract of lease, contract of letting out, lease agreement</i>	<i>contract of tenancy</i>	<i>the lease contract</i>
dzierżawca	<i>lessee, tenant</i>	<i>tenant</i>	<i>tenant, lessee</i>
wydzierżawiający	<i>lessor, owner</i>	<i>landlord</i>	<i>landlord</i>
czynsz najmu	<i>rent</i>	<i>rent</i>	<i>rent, service charge</i>
czynsz dzierżawy	<i>rent</i>	<i>rent</i>	<i>rent, service charge</i>
używanie rzeczy	<i>the enjoyment of a thing</i>	<i>the use of the thing</i>	<i>the enjoyment of the dwelling-house, the enjoyment of the property, the use of premises, the use and enjoyment of the Property</i>
rzecz najęta	<i>the thing leased</i>	<i>the thing leased</i>	<i>the property, the dwelling-house</i>
wynająć	<i>to let out, to lease</i>	<i>to lease</i>	<i>to let</i>
wydzierżawić	<i>to let out, to lease</i>		<i>to let</i>
rozwiązanie umowy najmu/dzierżawy	<i>a revocation of the lease, the dissolution of the lease</i>	<i>the termination of the lease</i>	<i>the termination of the Agreement, the termination of a tenancy</i>
używać rzeczy najętej	<i>to enjoy the thing</i>	<i>to use the thing</i>	<i>to hold and enjoy</i>

	<i>leased</i>	<i>leased</i>	<i>the Property</i>
obniżenie czynszu	<i>a diminution of the rent/the price</i>	<i>reduction of the rent</i>	<i>to be relieved from payment of the Rent to the extent that the Tenant's use and enjoyment of the Property is thereby prevented</i>
używać rzeczy w sposób sprzeczny z umową lub z przeznaczeniem rzeczy	<i>to make another use of the thing than that for which it was intended</i>	<i>to use the thing in a manner inconsistent with the contract or with the designation of the thing</i>	<i>the use of any premises for immoral or illegal purposes</i>
wydać rzecz	<i>to deliver the thing</i>	<i>to release the thing</i>	<i>to yield up the Property</i>
wydać rzecz w stanie dobrym	<i>to deliver the thing in good condition</i>	<i>to release the thing in a good condition/a condition suitable for the use</i>	<i>to yield up the Property in good clean and tenable condition</i>
wypowiedzieć najem z zachowaniem terminów umownych	<i>to give notice according to the contract/the lease</i>	<i>to terminate the contract of lease observing the time limit for the notice</i>	<i>to give the notice that the agreement is terminated ...</i>
zwrócić rzecz	<i>deliver up the thing, to deliver back the thing</i>	<i>to return the thing</i>	<i>to yield up the property; częściej mówi się o odzyskaniu rzeczy: to recover the possession of the property</i>
zwrócić rzecz w stanie niepogorszonym	<i>to deliver up/back the thing in the same state in which it was when taken possession of</i>	<i>to return the thing in a non-deteriorated condition</i>	<i>to yield up the Property in the same clean state and condition it was in at the beginning of the Term</i>
zwykłe używanie rzeczy	<i>wear and tear</i>	<i>the wear and tear of the thing as a result of its correct use</i>	<i>reasonable wear and tear</i>

dzierżawa rolnego gruntu	<i>the lease of predial estate</i>	<i>tenancy of agricultural land</i>	<i>a tenancy of an agricultural holding, a farm business tenancy</i>
czynsz oznaczony w ułamkowej części pożytków	<i>the rent may consist in a portion of the fruits (yielded by the thing leased)</i>	<i>the rent specified in terms of a fraction of the fruits</i>	<i>the rent payable at the rate of...</i>
poddzierżawiać	<i>to sublease, to underlease</i>	<i>to give for holding under a subtenancy</i>	<i>to sublease</i>
podnajmować	<i>to sublease, to underlease</i>	<i>to sublease</i>	<i>to sublease, to sublet</i>

Spośród słowników bilingwalnych dostępnych obecnie na rynku wybrano słowniki najczęściej kupowane przez adeptów przekładu ze względu na ich dostępność na rynku oraz cenę. Pominięto najdroższe słowniki (np. Kozierkiewicz) oraz słowniki, których nakład się już wyczerpał (np. pierwszy słownik prawniczy, który ukazał się nakładem Ossolińskich autorstwa Ludwika Bara). Jedyne słownik, którego nakład jest już wyczerpany, a który został uwzględniony w poniższej tabeli to słownik: Collin P.H., Bartnicki K., 2001, *Słownik prawa*, Warszawa, Peter Collin Publishing & Wydawnictwo Wilga. Słownik ten został umieszczony w niniejszym opracowaniu ze względu na to, iż na dzień dzisiejszy jest jedynym potencjalnym źródłem ekwiwalentów konotacyjnych zorientowanych na system brytyjski, jest to bowiem słownik brytyjski opatrzony indeksem polsko-angielskim do haseł w nim zawartych. Dużą zaletą tego słownika jest to, że zawiera on definicje terminów, co pozwala tłumaczowi na zweryfikowanie znaczenia potencjalnych ekwiwalentów.

Tabela 2. Ekwiwalenty słownikowe polskich terminów ustawowych dotyczących najmu i dzierżawy

KC	Myrczek	Łozińska	Gordon	Pieńkos	Wilga
najem	<i>lease, rent</i>	<i>lease, hire, renting</i>	<i>hire</i>	<i>leasing, lease letting, renting, (ruchomości) hire</i>	<i>-/-</i>
umowa najmu	<i>-/-</i>	<i>contract of lease, contract of tenance, hire contract</i>	<i>a hire contract</i>	<i>contract of lease, contract of tenancy</i>	<i>-/-</i>
najemca	<i>tenant, lodger, renter,</i>	<i>lessee, hirer, tenant</i>	<i>lessee, tenant: najemca</i>	<i>lessee, hirer, tenant</i>	<i>hirer, lessee, tenant</i>

	<i>lessee</i>		lokalu		
wynajmujący	<i>land-lord, hirer-out</i>	<i>lessor</i>	<i>lessor</i>	<i>lessor</i>	<i>lessor</i>
dzierżawa	<i>tenancy, leasehold</i>	<i>tenancy, usufruct lease, demise</i>	<i>lease, tenure by lease, leasehold, tenancy</i>	<i>letting tenancy, lease, leasing, leaseholds</i>	<i>demise, lease, leasehold, tack, tenancy</i>
umowa dzierżawy	-/-	<i>contract of tenancy, lease contract, lease agreement</i>	-/-	<i>contract of tenancy, contract of lease</i>	-/-
dzierżawca	<i>tenant, occupant, lessee</i>	<i>usufruct lessee, tenant, leaseholder, lessee</i>	<i>leaseholder, lessee, tenant</i>	<i>lessee, occupant, tenant</i>	<i>leaseholder, lessee, tenant</i>
wydzierżawiający	<i>landlord</i>	<i>lessor</i>	<i>lessor</i>	-/- (inna propozycja terminologiczne występująca w języku potocznym dla wersji w języku polskim: dzierżawiający: <i>lessor</i>)	<i>lessor</i>
czynsz najmu	<i>hire money, rental, rent</i>	<i>rent (czynsz)</i>	<i>rent</i>	<i>rent</i>	<i>rent, rental (czynsz)</i>
czynsz dzierżawny	<i>land rent, lease rent</i>	<i>rental (czynsz)</i>	<i>lease rent</i>	<i>land rent, lease rent, land annuity, rental rate</i>	<i>rent, rental (czynsz)</i>
używanie rzeczy	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-
rzecz najęta	-/-	<i>hired/leased thing, hired/leased object</i>	-/-	<i>leased thing</i>	-/-
wynająć	<i>to let out, to rent, to hire out, to</i>	<i>to let, to let out, to hire, to rent out</i>	<i>to rent, to rent out, to let, to let</i>	<i>to hire, to let, to let out</i>	<i>to let</i>

Legilingwistyka Porównawcza 3/2010

	<i>let on hire</i>		<i>out, to hire</i> (głównie przedmiot y oraz osobę)		
wydzierżawić	-/-	<i>to lease, to rent</i>	<i>to lease</i>		-/-
rozwiązanie umowy najmu/dzierżawy	<i>to terminate tenancy</i> (rozwiązywać umowę dzierżawy)	<i>termination/annulment of a contract, cancellation of a deed</i> (rozwiązanie umowy)	<i>the cancellation of a contract</i> (rozwiązanie umowy)	<i>termination of a contract</i> (rozwiązanie umowy)	<i>Discharge</i> (rozwiązanie kontraktu; kontrakt to termin z zakresu ekonomii, w prawie używa się terminu umowa)
używać rzeczy najętej	<i>to use the thing leased</i>	-/-	-/-	-/-	-/-
obniżenie czynszu	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-
używać rzeczy w sposób sprzeczny z umową (lub z przeznaczeniem rzeczy)	<i>to use the thing in a manner inconsistent with the contract/in breach of the contract</i>	-/-	-/-	-/-	-/-
wydać rzecz	-/-	<i>to deliver a thing</i>	-/-	<i>to deliver a thing</i>	-/-
wydać rzecz w stanie dobrym	<i>to release a thing in a condition suitable for agreed use</i>	-/-	-/-	-/-	-/-

	(wydać najemcy rzecz w stanie przydatnym do umówionego użytku)				
wypowiedzieć najem z zachowaniem terminów umownych	-/-	<i>to give notice of termination of a lease</i>	<i>to notice a lease</i>	<i>to give notice of termination of a rent (wypowiedzieć najem)</i>	<i>notice to quit (wypowiedzenie najmu)</i>
zwrócić rzecz	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-
zwrócić rzecz w stanie nie pogorszonym	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-
zwykłe używanie rzeczy	<i>wear and tear (zwykłe zużycie)</i>	-/-	-/-	-/-	-/-
dzierżawa gruntu rolnego	-/-	<i>farm land usufruct lease</i>	<i>land lease (dzierżawa gruntów)</i>	-/-	-/-
czynsz oznaczony w ułamkowej części pożytków	-/-	<i>rent in fractions of fruits</i>	-/-	-/-	-/-
poddzierżawiać –	-/-	<i>to sublease, to sublet</i>	<i>to sublease, to sublet</i>	<i>to underlease, to sublease, to sublet</i>	<i>to sublease</i>
podnajmować	<i>to sublet</i>	<i>to sublet, to sublease</i>	<i>to sublet</i>	<i>to sublet, to underlet, to underlease</i>	<i>to sublease, to sublet, to underlet</i>

Jak widać z powyższych tabel, tylko nieliczne słowniki zawierają bardziej złożone syntagmy, podczas gdy teksty paralelne pozwalają na ustalenie dużo szerszego katalogu ekwiwalentów na poziomie terminów i syntagm. Co więcej, w żadnym ze słowników poza słownikiem Ewy Łozińskiej-Małkiewicz i Joanny Małkiewicz (2005)

nie umieszczono informacji, w jaki sposób ustalano ekwiwalenty dla terminów umieszczonych w siatce polskiej. Analiza potencjalnych ekwiwalentów sugeruje, że ich dobór był przypadkowy (czasem skrajna orientacja na język źródłowy, czasem na docelowy, a czasem rozwiązania pośrednie). Jedynie słownik autorstwa Łozińskiej-Małkiewicz i Małkiewicz (2005) zawiera we wstępie informację, iż jest to słownik zorientowany na polską rzeczywistość prawną. Trzeba też przyznać, że siatka polska dotycząca prawa cywilnego, którego terminologia i syntagmy były przedmiotem analizy w niniejszym artykule, została opracowana w sposób bardzo obszerny i dość wyczerpujący. Należy zatem stwierdzić, iż jest to niewątpliwie godny polecenia słownik w przypadku orientacji przekładu na język źródłowy.

Tylko w nielicznych przypadkach (Gordon, 2008) w artykule hasłowym słownika umieszczono informację, że czasownik *to hire* odnosi się do najmu głównie osób i rzeczy ruchomych. Niektóre ze słowników zawierają siatkę polską, w której brakuje podstawowych terminów z zakresu najmu i dzierżawy (Gordon, 2008, Myrczek, 2006 – brak hasła umowa najmu, umowa dzierżawy). Ponadto, w słowniku Myrczka (2006) znalazły się ekwiwalenty złożonych syntagm zaczerpnięte z tłumaczenia kodeksu cywilnego TEPISu (dla syntagm: *wydać najemcy rzecz w stanie przydatnym do umówionego użytku; używać rzeczy w sposób sprzeczny z umową; używać rzeczy najętej*) – czyli orientacja na język źródłowy obok terminów zorientowanych na język docelowy. Przy czym w nielicznych przypadkach zaznaczono system prawny, z jakiego termin pochodzi (patrz: *służebność – easement (common law), servitude (Roman law)* czy *spółka z ograniczoną odpowiedzialnością – limited liability company (POL), private company (UK)*), a w innych nie. Mimo braku konsekwencji, próba umieszczenia indeksów do ekwiwalentów zasługuje na docenienie, gdyż jest jedną z nielicznych podjętych przez leksykografów słowników polsko-angielskich. W niektórych ze słowników mimo tytułu „słownik prawniczy” siatka nie zawiera podstawowych polskich terminów prawnych i prawniczych, a jedynie terminy z zakresu języka potocznego (zwłaszcza: Pieńkos (2002), np. *dzierżawiący* zamiast *wydzierżawiający*).

Zakończenie

Celem niniejszej pracy było zwrócenie uwagi na przydatność tekstów paralelnych w przekładzie prawniczym, szczególnie na poziomie syntagm. Wprawdzie porównanie tekstów paralelnych jest zadaniem dość czasochłonnym (szczególnie w porównaniu z szybkością dostępu do terminologii zgromadzonej w słownikach bilingwalnych), ale zdecydowanie bardziej precyzyjnym i przydatnym. Nie można zaprzeczyć, że głównym narzędziem w pracy tłumacza i „protezą jego pamięci”, czy też mówiąc bardziej nowoczesnym językiem „pamięcią typu *flash*”, są słowniki. Niemniej jednak, rzadko który słownik zawiera syntagmy czy też przykłady użycia danego terminu w kontekście. Co więcej, mało który słownik zawiera informacje na temat orientacji potencjalnego ekwiwalentu (czy jest to termin ukuty przez autorów słownika, czy też termin zaczerpnięty z języka docelowego). W przypadku przekładu polsko-angielskiego dodatkowym czynnikiem wpływającym na jakość przekładu opartego na ekwiwalentach słownikowych jest występowanie licznych wariantów angielskiego języka prawa (brytyjski, amerykański – w wielu podręcznikach akademickich podkreśla się nawet, iż w Stanach Zjednoczonych Ameryki w rzeczywistości można mówić o występowaniu 55

systemów prawnych (por. Tokarczyk, 1998, s. 18–19): australijski, indyjski, itd.). Terminologia używana w poszczególnych krajach różni się, podobnie jak ma to miejsce w przypadku języka niemieckiego (terminologia używana w Austrii, Niemczech i Szwajcarii). Jak zauważa Kubacki (2007, s. 131), „różnorodność terminologiczna może skutkować stosowaniem przez polskiego tłumacza rozmaitych nazw dla tych samych desygnatów. Tłumacz powinien ujednolicić sposób tłumaczenia odmiennych formalnie terminów niemieckich, austriackich i szwajcarskich, które jednak mają identyczne znaczenie. Nieznajomość ekwiwalentnych terminów funkcjonujących w różnych krajach niemieckojęzycznych może prowadzić do ich błędnego tłumaczenia.” Ta zasada ma zastosowanie nie tylko w stosunku do wariantów języka niemieckiego, ale również każdego innego języka, który jest używany na terytorium więcej niż jednego państwa. Dlatego należy zachęcać, zwłaszcza adeptów przekładu, do tego, by korzystali z tekstów paralelnych, gdy pozwala na to czas i by na ich podstawie tworzyli oni glosariusze tematyczne konotatów i denotatów. Takie glosariusze pozwalają na zachowanie spójności przyjętej orientacji.

Bibliografia

- Collin Peter Hodgson, Bartnicki Krzysztof, 2001, *Słownik prawa*, Warszawa, Peter Collin Publishing & Wydawnictwo Wilga.
- Delisle Jean i in., red., 1999, *Translation Terminology*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Gordon Jacek, 2008, *Słownik terminologii prawniczej i gospodarczej polsko-angielski, angielsko-polski*, Warszawa, Poltext.
- Jopek-Bosiacka Anna, 2008, *Przekład prawny i sądowy*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Joseph John E., 1995, *Indeterminacy. Translation and the Law*, [w:] *Translation and the Law*, red. M. Morris, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, s. 13–36.
- Kierzkowska Danuta, 2002, *Tłumaczenie prawnicze*, Warszawa, Wydawnictwo TEPIS Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Ekonomicznych, Prawniczych i Sądowych.
- Kierzkowska Danuta, red., 2005, *Kodeks Tłumacza Przysięgłego z komentarzem*, Warszawa, Wydawnictwo TEPIS Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Ekonomicznych, Prawniczych i Sądowych.
- Kubacki Artur Dariusz, 2007, *Problemy tłumaczenia niemieckojęzycznych dokumentów samochodowych*, [w:] *Współczesne kierunki analiz przekładowych*, red. M. Piotrowska, Kraków, Tertium, s. 121–132.
- Łozińska-Małkiewicz Ewa, Małkiewicz Joanna, 2005, *Polsko-angielski słownik terminologii prawniczej*, Toruń, Ewa.
- Myrczek Ewa, 2006, *Słownik terminologii prawniczej angielsko-polski, polsko-angielski*, Warszawa, C.H. Beck.
- Neubert Albrecht, 1996, *Textlinguistics of Translation: The Textual Approach to Translation*, „Translation Horizons Beyond the Boundaries of Translation Spectrum. Translation Perspectives IX”, red. M. Gaddis Rose, Binghamton, Center for Research in Translation, s. 87–105.

- Pieńkos Jerzy, 2002, *Polsko-angielski słownik prawniczy*, Kraków, Zakamycze.
- Szczaniecki Michał, 1985, *Powszechna historia państwa i prawa*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Smith Sylvia A., 1995, *Culture Clash. Anglo-American Case Law and German Civil Law in Translation*, [w:] *Translation and the Law*, red. M. Morris, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, s. 179–197.
- Tokarczyk Roman, 1998, *Prawo amerykańskie*, Kraków, Zakamycze.
- Vermeer Hans J., 2001, *Skopos and Commission in Translational Action*, [w:] *The Translation Studies Reader*, red. L. Venuti, M. Baker, London/New York, Routledge, s. 221–232.

Teksty źródłowe:

- 301 *Legal Forms. Great Britain: Rental Agreement (For a Furnished House or Flat on an Assured Shorthold Tenancy) i Rental Agreement (For a Unfurnished House or Flat on an Assured Shorthold Tenancy)*.
- Kodeks cywilny, Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku (Dz.U. z dnia 18 maja 1964 roku).
- Louisiana Civil Code.
- Housing Act 1985.
- Housing Act 1988.
- Housing Act 1996.
- Rent Act 1977.
- Landlord and Tenant Act 1954.
- Landlord and Tenant Act 1987.
- Kierzkowska Danuta, red., 1996, *Polish Law Collection: The Civil Code translated by Olgierd Wojtasiewicz with the amendments of Danuta Kierzkowska*, Warszawa, Wydawnictwo TEPIS Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Ekonomicznych, Prawniczych i Sądowych, s. 78–83.